

بررسی رابطه بین ویژگی‌های شرکت و به موقع بودن گزارشگری مالی میان دوره‌ای

غلامحسین اسدی *

رافیک باغومیان **

جواد کامرانی ***

چکیده

در این پژوهش رابطه بین ویژگی‌های شرکت و به موقع بودن گزارشگری مالی میان دوره‌ای با استفاده از نمونه‌ای شامل ۱۶۲ شرکت غیرمالی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بین سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۸ مورد بررسی قرار گرفته است. فاصله زمانی گزارشگری میان دوره‌ای به عنوان معیار به موقع بودن محسوب می‌شود. ویژگی‌های مورد بررسی شامل اندازه شرکت، قدمت، سودآوری، رشد، اهرم و حجم معاملات سهام می‌باشند. براساس تحلیل توصیفی داده‌ها، میانگین فاصله زمانی گزارشگری در طول دوره تحقیق ۹۹ روز است که در مقایسه با مهلت قانونی مقرر بورس اوراق بهادار تهران، طولانی‌تر می‌باشد. برای آزمون رابطه بین متغیرهای مستقل با فاصله زمانی گزارشگری از الگوی رگرسیون خطی چندگانه استفاده شده است. نتایج رگرسیون نشان می‌دهد که در طول دوره پژوهش، اندازه شرکت و سودآوری رابطه معکوس معناداری با فاصله زمانی گزارشگری دارند؛ یعنی هر چه اندازه شرکت بزرگتر و سودآوری آن بیشتر باشد، گزارشگری آن به موقع‌تر خواهد بود. سایر متغیرها یعنی قدمت شرکت، رشد، اهرم و حجم معاملات سهام رابطه معناداری با فاصله زمانی گزارشگری ندارند. یافته‌های مذکور می‌تواند رهنمودهایی را برای پژوهش‌ها و تدوین مقررات آتی در رابطه با به موقع بودن گزارشگری مالی در ایران فراهم نماید. واژه‌های کلیدی: به موقع بودن، گزارشگری مالی میان دوره‌ای

* استادیار عضو هیئت علمی گروه حسابداری دانشکده مدیریت و حسابداری دانشگاه شهید بهشتی

** استادیار عضو هیئت علمی گروه حسابداری دانشکده مدیریت و حسابداری دانشگاه شهید بهشتی

Email: rafik.baghoumian@tetrapak.com

*** کارشناس ارشد حسابداری دانشگاه شهید بهشتی

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۱/۳/۲۷

تاریخ دریافت: ۱۳۹۰/۱۲/۸

مقدمه

وجود بازارهای سرمایه، یکی از علائم توسعه اقتصادی تلقی می‌گردد و فعال بودن آن موجب سهولت تأمین مالی شرکت‌ها و هدایت منابع مالی می‌شود. برای تحقق این امر، نیاز به اطلاعاتی است که بتوان با کمک آنها منابع موجود را به نحو مطلوب تخصیص داد. در نتیجه نحوه دسترسی به اطلاعات و ارزش کیفی آن برای تصمیم‌گیری بسیار مهم است. به سبب نقش مهمی که اطلاعات در بازار سرمایه دارد، همواره از آن به عنوان گرانباترین دارایی یاد می‌شود. اطلاعات در بازارهای سرمایه به عنوان پایه اولیه معاملات تلقی می‌گردد، به نحوی که قیمت اوراق بهادار رابطه مستقیمی با اطلاعات در اختیار سرمایه‌گذاران دارد (قائمی و وطن پرست، ۱۳۸۴).

مبنای تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران در بازار سرمایه، اطلاعاتی است که در دوره‌های زمانی مشخص شده از سوی شرکت‌ها در بازار سرمایه منتشر می‌گردد. اما این اطلاعات تنها زمانی مثمر هستند که در زمان مناسب گزارش شوند. به بیانی دیگر، تصمیم‌های مالی و اقتصادی استفاده‌کنندگان گزارش‌های مالی به نحو قابل ملاحظه‌ای تحت تأثیر ارزش زمانی اطلاعات قرار دارد. ارزش اطلاعات با افزایش تأخیر در انتشار گزارش‌های مالی کاهش می‌یابد. سرمایه‌گذاران در پایان دوره مالی به شدت نیازمند اطلاعات هستند تا بتوانند در خصوص سرمایه‌گذاری خود پیش‌بینی و تصمیم‌گیری نمایند. سودمندی، اثربخشی و اعتبار اطلاعات در دسترس استفاده‌کنندگان، به سرعت گزارشگری مالی بستگی دارد (جوشی^۱، ۲۰۰۵).

به موقع بودن، اهمیت حیاتی برای بازارهای سرمایه دارد و به عنوان یکی از اجزای اصلی بازار سرمایه کارا محسوب می‌شود. انتشار به موقع اطلاعات باعث کاهش عدم تقارن اطلاعات (جگی و تسوئی^۲، ۱۹۹۹)، مبادلات نهانی، شایعه‌ها و درز اطلاعات در بازار (اوسو - انسا^۳، ۲۰۰۰) می‌شود و به ارزشیابی و قیمت‌گذاری اوراق بهادار (گیولی و پالمون^۴، ۱۹۸۲)، جذب سرمایه و حفظ اعتماد سرمایه‌گذاران در بازارهای سرمایه، کمک می‌کند (لوینتیس و ویتمن^۵، ۲۰۰۴). در مقابل، دسترسی نداشتن به اطلاعات

1- Joshi

2- Jaggi & Tsui

3- Owusu - Ansah

4- Givoly & Palmon

5- Leventis & Weetman

دقیق و به موقع باعث ناکارایی بازار (اسماعیل و چندلر^۱، ۲۰۰۴)، افزایش ابهام در تصمیم‌گیری (اشتون و همکاران^۲، ۱۹۸۷) و کاهش مربوط بودن گزارش‌های مالی و محتوای اطلاعاتی آنها می‌شود (احمد و کمرودین^۳، ۲۰۰۳). تأخیر در انتشار اطلاعات مالی می‌تواند منجر به مشکلات قیمت‌گذاری اوراق بهادار و بی‌عدالتی در میان سرمایه‌گذارانی شود که امکان دسترسی برابر به اطلاعات مهم را ندارند. هر چه تأخیر در انتشار گزارش‌های مالی طولانی‌تر شود، اطلاعات بیشتری به نفع سهامداران عمده افشا می‌شود و شایعه‌های زیادی در بازار سرمایه مطرح می‌شود. از این رو، انتشار به موقع اطلاعات مالی برای افراد برون‌سازمانی و به خصوص سرمایه‌گذاران جزء، از اهمیت خاصی برخوردار است. بنابراین، لازم است تدابیری اتخاذ شود که تأخیر طولانی در انتشار اطلاعات مالی رفع یا کاهش یابد. قانون‌گذاران قبل از آن که بتوانند قانون مؤثری برای کاهش فاصله زمانی گزارشگری وضع نمایند، باید دلایل اصلی این مسئله را دریابند. این در حالی است که ویژگی‌هایی نظیر اندازه، قدمت، سودآوری و رشد، ساختار سرمایه و حجم معاملات سهام شرکت که در بخش مبانی نظری تحقیق مورد بررسی قرار گرفته‌اند، بر به موقع بودن انتشار اطلاعات مالی میان‌دوره‌ای تأثیر دارند.

مسئله‌ای که این پژوهش می‌خواهد به آن پاسخ دهد آن است که چه رابطه‌ای بین فاصله زمانی گزارشگری میان‌دوره‌ای و برخی از ویژگی‌های شرکت وجود دارد. در اکثر تحقیق‌هایی که در زمینه بازار سرمایه و گزارشگری مالی انجام گرفته بر ماهیت اطلاعات مالی و رابطه آن با بازده سهام، حجم سهام و نقش آنها در تعیین قیمت سهام تأکید شده است؛ ولی زمان ارائه این اطلاعات و همچنین عواملی که می‌تواند زمان ارائه این اطلاعات را کوتاه‌تر یا طولانی‌تر نماید، کمتر مورد توجه قرار گرفته است. در پژوهش حاضر تلاش شده است تا به بررسی و شناسایی عوامل موثر بر به موقع بودن گزارشگری مالی میان‌دوره‌ای پرداخته شود تا از این طریق بتوان رهنمودهای مناسبی برای متولیان بازار سرمایه جهت تدوین سیاست‌های جدید فراهم کرد.

1- Ismail & Chandler
2- Ashton et al
3- Ahmad & Kamarudin

مبانی نظری تحقیق

پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد ویژگی‌های شرکت شامل اندازه شرکت، قدمت، سودآوری، رشد، ساختار سرمایه و حجم معاملات سهام بر به‌موقع بودن گزارشگری میان‌دوره‌ای تاثیر دارد. در ادامه این عوامل مورد بررسی قرار گرفته است.

اندازه شرکت

یکی از ویژگی‌های مرتبط با به‌موقع بودن گزارشگری مالی، اندازه شرکت است. در مورد جهت این رابطه، دو دیدگاه متضاد وجود دارد.

براساس دیدگاه اول، شرکت‌های بزرگ فاصله زمانی گزارشگری طولانی‌تری نسبت به شرکت‌های کوچک دارند؛ به دلیل آن که حساب‌های شرکت‌های بزرگ نسبت به شرکت‌های کوچک‌تر، پیچیده‌تر است. همچنین، میزان اطلاعاتی که آنها باید جمع‌آوری نمایند، گسترده‌تر می‌باشد و ممکن است از بخش‌ها، شعب و شرکت‌های فرعی متعددی به آنها منتقل شود (العجمی^۱، ۲۰۰۸).

براساس دیدگاه دوم، شرکت‌های کوچک فاصله زمانی گزارشگری طولانی‌تری نسبت به شرکت‌های بزرگ دارند. نخست اینکه شرکت‌های بزرگ اغلب منابع بیشتر، کارمندان حسابداری مجرب‌تر و سیستم‌های اطلاعاتی پیشرفته‌تری در مقایسه با شرکت‌های کوچک‌تر دارند. همه این ویژگی‌ها به شرکت‌های بزرگ در گزارشگری سریع‌تر کمک می‌کند. دوم اینکه شرکت‌های بزرگ بیشتر در معرض توجه عموم قرار دارند؛ به‌خصوص آن که شرکت‌های بزرگ از سوی تحلیل‌گران زیادی که معمولاً اطلاعات به‌موقعی برای تأیید و بازنگری انتظارات خود نیاز دارند، رصد می‌شوند. سوم اینکه معمولاً شرکت‌های بزرگ برای اجتناب از مداخله دولت، اطلاعات را سریع‌تر از شرکت‌های کوچک‌تر منتشر می‌کنند؛ زیرا شرکت‌های بزرگ به دلیل داشتن پیامدهای قابل توجه اقتصادی، از سوی نهادهای دولتی قابل ردیابی‌تر هستند (البنانی^۲، ۲۰۰۸). در نهایت اینکه شرکت‌های بزرگ اغلب به وسیله سرمایه‌گذاران، اتحادیه‌های تجاری و نهادهای قانونی کنترل می‌شوند؛ بنابراین با فشار بیشتری جهت

1- Al - Ajmi

2- EL - Bannany

ارائه زودتر گزارش‌های خود روبرو هستند (دیر و مک هوگ^۱، ۱۹۷۵).

قدمت شرکت

پژوهش‌های قبلی نشان می‌دهد که سرعت گزارشگری مالی تحت تأثیر قدمت شرکت قرار دارد. این فرض بر "نظریه منحنی یادگیری" استوار است. براساس این نظریه، تکرار باعث یادگیری کارکنان و یادگیری نیز باعث کاهش زمان انجام فعالیت می‌شود. پس با افزایش تعداد گزارش‌های مالی تهیه‌شده، زمان گزارشگری کاهش می‌یابد. با تداوم فعالیت شرکت، حسابداران آن تجربه بیشتری به دست می‌آورند. در نتیجه، شرکت‌های دارای سابقه و قدمت بیشتر، در جمع‌آوری، پردازش و انتشار اطلاعات با تجربه‌تر عمل می‌کنند (اوسو - انسا، ۲۰۰۰)

سودآوری و رشد شرکت

سودآوری و رشد شرکت نیز با به موقع بودن گزارشگری شرکت مرتبط است. بسیاری از پژوهش‌های قبلی نشان می‌دهد که شرکت‌های دارای نتایج موفق (اخبار خوب) گزارشگری سریع‌تری نسبت به شرکت‌های با نتایج ناموفق (اخبار بد) دارند (اسماعیل و چندلر، ۲۰۰۴). تأخیر در انتشار اخبار بد و تسریع در انتشار اخبار خوب را می‌توان بر اساس "نظریه ذی‌نفعان" و "فرضیه گزارشگری داخلی"^۲ توجیه نمود (هاو، ۲۰۰۰). براساس نظریه ذی‌نفعان و در زمانی که به دلیل الزامات افشای اجباری امکان کتمان اخبار بد وجود ندارد، مدیران انتشار آن را به تعویق می‌اندازند. بدین ترتیب، مدیریت فرصت و "علامت آرامی" به سهامداران می‌دهد تا پیش از آن که اخبار بد به بازار برسد، سهام خود را واگذار نمایند. از طرف دیگر، اعلام سریع‌تر اخبار خوب اطمینان می‌دهد که سایر منابع در اعلام این اخبار پیش‌دستی نکنند.

بر اساس فرضیه گزارشگری داخلی، مدیران نگران ارزیابی عملکرد داخلی هستند؛ به‌ویژه در مواردی که این ارزیابی تعیین‌کننده پاداش و در نهایت ابقای آنها در سمت‌های‌شان. بدین ترتیب، مدیران تمایل پیدا می‌کنند که انتشار اخبار بد را به تعویق بیندازند تا این که آنها را رسیدگی، تعدیل و یا ارائه مجدد نمایند. از طرف دیگر،

1- Dyer & Mc Hugh

2- Internal Reporting Hypothesis

اخبار خوب به دلیل آن که کمتر مورد بررسی قرار می‌گیرد، زودتر منتشر می‌شود (اسماعیل و چندلر، ۲۰۰۴).

ساختار سرمایه شرکت

رابطه بین ساختار سرمایه شرکت و به‌موقع بودن را می‌توان با استفاده از دو نظریه رقیب مورد بررسی قرارداد. هر نظریه جهت متفاوتی از این رابطه را نشان می‌دهد. طرفداران دیدگاه اول معتقد هستند که شرکت‌های با اهرم بالاتر، سریع‌تر از شرکت‌های با اهرم پایین‌تر گزارشگری می‌کنند؛ زیرا براساس نظریه نمایندگی، شرکت‌های با اهرم بالاتر هزینه‌های نظارت بیشتری را متحمل می‌شوند. به دلیل آن که این شرکت‌ها تمایل به سرمایه‌گذاری زیر حد بهینه دارند، معمولاً اعتباردهندگان بندهایی را در قراردادهای بدهی می‌گنجانند که فعالیت‌های مدیریت را محدود می‌کند (اسماعیل و چندلر، ۲۰۰۴). یکی از بندهای قرارداد، افشای سریع و متناوب‌تر را ملزم می‌کند تا اعتباردهندگان بتوانند وضعیت یا عملکرد مالی بلندمدت شرکت‌ها را مورد ارزیابی مجدد قرار دهند (اوسو - انسا، ۲۰۰۰).

حامیان دیدگاه دوم اعتقاد دارند که شرکت‌های با اهرم بالاتر، دیرتر از شرکت‌های با اهرم پایین‌تر گزارش می‌کنند. طرفداران این دیدگاه بر این باورند که نسبت بالای بدهی به دارایی، قصور در پرداخت‌ها و در نهایت ورشکستگی را به‌خصوص در زمان رکود اقتصادی، افزایش می‌دهد (اوسو - انسا، ۲۰۰۰).

حجم معاملات سهام

گزارشگری میان‌دوره‌ای به شکل منظم و به‌موقع می‌تواند سرمایه‌گذاران را درباره ارزیابی‌های خاصی که انجام داده‌اند، مطمئن سازد و آنها را تشویق نماید تا با استفاده از چنین ارزیابی‌هایی، به دفعات بیشتری معامله نمایند. از طرف دیگر، به دلیل آن که اطلاعات مرتبط با سود به‌طور متناوب‌تری از طریق گزارشگری میان‌دوره‌ای در دسترس قرار می‌گیرد، اطلاعات مربوط به سود سالانه زودتر پیش‌بینی و سریع‌تر در قیمت سهام منعکس می‌شود. این امر به نوبه خود حجم معامله سهام شرکت را افزایش می‌دهد (رحمان و همکاران، ۲۰۰۷). شرکت‌هایی که سهامداران بیشتری دارند با تقاضای بالاتری برای افشای به‌موقع روبرو می‌شوند. هنگامی که مالکیت بسیار

گسترده باشد، افشاهای عمومی مؤثرترین روش برای انتقال اطلاعات مهم به مشارکت‌کنندگان بازار است (سنگوپتا، ۲۰۰۴). بدین ترتیب، انتظار می‌رود مدیران شرکت‌هایی که حجم معامله به نسبت بالاتری دارند، توجه بیشتری به کاهش هزینه‌های اطلاعات برای سهامداران از طریق افشا به موقع صورت‌های مالی نمایند (لونتیس و ویتمن، ۲۰۰۴).

پیشینه تحقیق

کراس و شرودر (۱۹۸۴) رابطه بین بازده سهام و زمان‌بندی اعلام سود میان‌دوره‌ای را بررسی کردند. این مطالعه با استفاده از ۳۵۶۴ گزارش سود سه‌ماهه سوم شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار نیویورک و طی دوره زمانی ۱۹۶۸ تا ۱۹۸۰ انجام شد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد بازده غیرعادی شرکت‌هایی که زود (دیر) اعلام سود می‌کنند، بسیار بالاتر (پایین‌تر) از بازده شرکت‌هایی است که دیر (زود) اعلام سود می‌نمایند.

چمبرز و پنمان (۱۹۸۴)، به موقع بودن گزارش‌های مالی میان‌دوره‌ای را به کمک نمونه‌ای متشکل از ۱۰۰ شرکت پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار نیویورک برای دوره زمانی ۱۹۷۰ تا ۱۹۷۶ مورد بررسی قرار دادند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که فواصل زمانی گزارشگری شرکت‌های نمونه منظم و قابل پیش‌بینی است و بیشتر گزارش‌های میان‌دوره‌ای، بین سه تا چهار هفته پس از پایان دوره میانی منتشر می‌شوند. همچنین، رابطه معکوسی بین اندازه شرکت و فاصله زمانی گزارشگری وجود دارد و گزارش‌های حاوی اخبار خوب، زودتر از گزارش‌های حاوی اخبار بد منتشر می‌شوند. آن‌ارت و همکارانش (۲۰۰۲) رابطه بین محتوای اخبار (خوب و بد) با زمان‌بندی افشای گزارش‌های میان‌دوره‌ای را مورد بررسی قرار دادند و برای این منظور ۶۴ شرکت از بورس اوراق بهادار بروکسل را طی سال‌های ۱۹۹۱ تا ۱۹۹۸ انتخاب کردند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد میانگین مدت زمان گزارشگری ۵۷ روز است که با مهلت مجاز چهارماهه فاصله قابل ملاحظه‌ای دارد. همچنین، هیچ شواهدی مبنی بر تأیید به تأخیر افتادن اخبار بد و گزارشگری سریع‌تر اخبار خوب، به دست نیامد. در ضمن، هیچ عکس‌العمل قابل ملاحظه‌ای از سوی بازار درباره اخبار خوب یا بدی که دیرتر یا زودتر از زمان مورد انتظار گزارش می‌شوند، مشاهده نشد.

لونت و همکارانش (۲۰۰۳) به منظور بررسی مدت زمانی که طول می‌کشد تا شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار نیوزیلند سود خود را گزارش نمایند، نمونه‌ای شامل ۶۴۰ اعلام سود شش‌ماهه و ۶۷۸ اعلام سود سالانه برای دوره ۱۹۹۸ تا ۲۰۰۲ را انتخاب کردند. میانگین مدت زمان اعلام سود سالانه طیفی بین ۶۱ تا ۶۵ روز پس از تاریخ ترازنامه را در بر می‌گرفت، در حالی که اعلام سود شش‌ماهه به طور میانگین بین ۵۲ تا ۵۶ روز از پایان دوره مورد گزارش انجام شده بود.

اسماعیل و چندلر (۲۰۰۴) به موقع بودن گزارشگری مالی میان دوره‌ای شرکت‌ها در مالزی را مورد بررسی قرار دادند. بدین منظور ۱۱۷ شرکت موجود در بورس اوراق بهادار کوالالامپور برای دوره سه‌ماهه منتهی به ۳۰ سپتامبر ۲۰۰۱ انتخاب شدند. در این تحقیق رابطه بین به موقع بودن و چهار ویژگی شرکت‌ها یعنی اندازه شرکت، سودآوری، رشد و اهرم، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج یافته‌ها نشان می‌دهد که شرکت‌های بزرگتر، سودآورتر، دارای رشد بیشتر و با اهرم پایین‌تر، معمولاً سریع‌تر از سایر شرکت‌ها اقدام به گزارشگری می‌کنند همه ۱۱۷ شرکت به جزء یک شرکت، ظرف مهلت مجاز دو ماهه گزارش‌های خود را ارائه کرده بودند.

سنگوپتا (۲۰۰۴) به بررسی این موضوع پرداخت که چرا برخی شرکت‌ها اطلاعات مالی میان‌دوره‌ای را نسبت به سایر شرکت‌ها سریع‌تر منتشر می‌کنند. برای این منظور ۱۱٫۰۷۱ گزارش سه‌ماهه چهارم شرکت‌ها در ایالات متحده آمریکا طی دوره ۱۹۹۵ تا ۲۰۰۰ مورد استفاده قرار گرفت. متغیرهای تحقیق عبارت بودند از تعداد سهامداران، حجم معاملات و درصد سهام متعلق به سهامداران عمده (به عنوان سرمایه‌گذاران نهادی)، نوع صنعت از نظر میزان ریسک دعوی حقوقی و تعداد اعضای مستقل هیئت‌مدیره (به عنوان معیار هزینه دعاوی حقوقی)، نسبت ارزش بازار سهام به ارزش دفتری آن و نسبت فروش پنج شرکت بزرگ به مجموع فروش کل شرکت‌ها (به عنوان معیار هزینه‌های مالکیت)، تعداد بخش‌های قابل گزارش، تعداد تحصیل شرکت‌های دیگر و وجود یا نبود اقلام خاص (به عنوان معیار پیچیدگی حسابداری). نتایج تحقیق نشان می‌دهد که مدت زمان گزارشگری شرکت‌هایی که با تقاضای زیادتری برای اطلاعات از سوی سرمایه‌گذاران مواجه می‌شوند و هزینه‌های دعاوی حقوقی بالاتری دارند، کوتاه‌تر است. با این وجود، مدت زمان گزارشگری شرکت‌هایی با مالکیت

عمده بیشتر و شرکت‌هایی با عملیات پیچیده‌تر، طولانی‌تر است.

بورتیز و لیو (۲۰۰۶) عوامل مؤثر بر به موقع بودن گزارشگری میان‌دوره‌ای شرکت‌ها در کانادا را مورد بررسی قرار دادند. برای این منظور، صورت‌های مالی سه‌ماهه اول ۲۶۶ شرکت برای سال ۲۰۰۵ انتخاب شد. در این تحقیق رابطه بین شفافیت محیط اطلاعاتی (که با استفاده از اندازه شرکت سنجیده می‌شود)، عملکرد مالی (که با استفاده از سود یا زیان سه‌ماهه و افشای تداوم فعالیت اندازه‌گیری می‌شود)، بررسی اجمالی و مسائل نمایندگی (که با استفاده از مجموع ارقام تعهدی و جریان‌های نقدی آزاد اندازه‌گیری می‌شود) با انتشار به موقع اطلاعات بررسی شد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که شرکت‌ها با محیط اطلاعاتی شفاف‌تر، عملکرد مالی بهتر و مسائل نمایندگی کمتر، نسبت به شرکت‌هایی که محیط اطلاعاتی آنها از شفافیت کمتری برخوردار است، عملکرد مالی آنها ضعیف و مسائل نمایندگی‌شان بیشتر است، سریع‌تر گزارشگری می‌کنند. همچنین، شرکت‌هایی که صورت‌های مالی آنها بررسی اجمالی می‌شود، نسبت به شرکت‌هایی که صورت‌های مالی آنها بررسی اجمالی نمی‌شود، سریع‌تر گزارش می‌دهند.

لونت و سان (۲۰۰۷) عوامل مؤثر بر به موقع بودن گزارشگری مالی را با استفاده از ۳۲۰ اعلام سود شش‌ماهه و ۴۰۰ اعلام سود سالانه شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس نیوزیلند بررسی کردند. در این تحقیق تأثیر سه عامل اندازه شرکت، نوع صنعت و تاریخ ترازنامه (پایان سال مالی) بر مدت زمان گزارشگری برای دوره زمانی ۲۰۰۴ تا ۲۰۰۶ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که مدت زمان گزارشگری با اندازه شرکت و نوع صنعت ارتباط دارد؛ اما با تاریخ ترازنامه شرکت‌ها ارتباط ندارد.

وانگ و سونگ (۲۰۰۶) با استفاده از ۸۲۴۹ گزارش مالی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار شنزن و شانگهای طی سال‌های ۱۹۹۳ تا ۲۰۰۳، به بررسی به موقع بودن گزارش‌های مالی سالانه شرکت‌ها در چین پرداختند. آنها عوامل مؤثر بر گزارشگری به موقع شامل اظهار نظر حسابرسی، سودآوری، اندازه شرکت، نوع شرکت، نوع سهام و محل بازار سهام را مورد تجزیه و تحلیل قرار دادند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد سودآوری، اظهار نظر حسابرسی، اندازه شرکت، نوع شرکت، نوع سهام و

محل بازار سهام، رابطه معناداری با مدت زمان گزارشگری دارند. میانگین مدت زمان گزارشگری طی دوره تحقیق ۸۸ روز بوده است.

لونتیس و ویتمن (۲۰۰۴)، به موقع بودن گزارشگری مالی شرکت‌ها در یونان را مورد بررسی قرار دادند. برای انجام این مطالعه، ۲۲۷ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار آتن برای سال ۱۹۹۷ انتخاب شد. محققان تأثیر عرضه عمومی سهام، حجم معاملات، تغییر در سودآوری، تعداد بندهای شرط گزارش‌های حسابرسی، موانع ورود (درصد اموال، ماشین‌آلات و تجهیزات به مجموع دارایی‌ها)، نسبت تمرکز (درصد درآمد کنترل شده به وسیله چهار شرکت بزرگ هر صنعت) و اندازه شرکت را بر به موقع بودن گزارشگری مالی بررسی کردند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که عرضه عمومی سهام، تغییر در سودآوری، تعداد بند شرط گزارش حسابرسی و نسبت تمرکز، رابطه معناداری با به موقع بودن گزارشگری دارند و سایر متغیرها با به موقع بودن ارتباط ندارند. میانگین مدت زمان گزارشگری ۱۲۹ روز است.

وو و همکارانش (۲۰۰۸) به بررسی رابطه بین به موقع بودن گزارش‌های سالانه شرکت‌ها و ویژگی‌های هیئت‌مدیره پرداختند. این مطالعه با استفاده از ۲/۹۷۶ گزارش مالی سالانه شرکت‌های غیرمالی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تایوان طی دوره ۱۹۹۸ تا ۲۰۰۴ انجام شد. متغیرهای مورد بررسی عبارتند بودند از تعداد اعضا هیئت‌مدیره، مالکان اصلی، مدیران مستقل، تغییر فناوری، حجم معاملات، مالکیت نهادی، نسبت بدهی به دارایی، قدمت شرکت، اندازه شرکت، تغییر سود خالص، رشد فروش و چهار موسسه بزرگ حسابرسی. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که جزء متغیرهای اندازه شرکت، تغییر سود خالص، رشد فروش و چهار موسسه بزرگ حسابرسی، سایر متغیرها با مدت زمان گزارشگری مرتبط می‌باشند.

ماهاجان و چندر (۲۰۰۸) رابطه بین به موقع بودن افشای مالی و ویژگی‌های شرکت‌ها در هند را بررسی نمودند. این تحقیق براساس گزارش‌های مالی سالانه ۲۸۸ و ۲۹۲ شرکت برای سال‌های ۲۰۰۵ و ۲۰۰۶ انجام شد. نتایج آمار توصیفی نشان می‌دهد که تقریباً همه شرکت‌های نمونه در هر دو سال مورد مطالعه ظرف مهلت مقرر ۱۸۰ روز گزارشگری می‌کنند. همچنین رابطه بین اندازه شرکت، سودآوری، نوع صنعت، قدمت، اهرم، گروه پذیرهنویسی، مکان استقرار شرکت، حق‌الزحمه حسابرسی، اندازه

شرکت حسابرسی و پیچیدگی حسابرسی با مدت زمان گزارشگری مورد بررسی قرار گرفت. نتایج یافته‌ها حاکی از آن بود که تنها اندازه شرکت، نوع صنعت، اندازه موسسه حسابرسی و پیچیدگی حسابرسی، رابطه معناداری با مدت زمان گزارشگری در هر دو سال مورد مطالعه دارد.

فرضیه‌های تحقیق

همان‌گونه که پیش از این اشاره شد، هدف از پژوهش حاضر بررسی و شناسایی عوامل موثر بر به موقع بودن گزارشگری مالی میان‌دوره‌ای است تا از این طریق بتوان رهنمودهای مناسبی برای گردانندگان بازار سرمایه جهت تدوین سیاست‌های جدید فراهم کرد. بر این اساس و بر مبنای پیشینه پژوهش، شش فرضیه تحقیق به شرح زیر مطرح شده است.

۱. میان اندازه شرکت و فاصله زمانی گزارشگری مالی میان‌دوره‌ای، رابطه معناداری وجود دارد.
۲. میان قدمت شرکت و فاصله زمانی گزارشگری مالی میان‌دوره‌ای، رابطه معناداری وجود دارد.
۳. میان سودآوری شرکت و فاصله زمانی گزارشگری مالی میان‌دوره‌ای، رابطه معناداری وجود دارد.
۴. میان رشد شرکت و فاصله زمانی گزارشگری مالی میان‌دوره‌ای رابطه معناداری وجود دارد.
۵. میان ساختار سرمایه شرکت و فاصله زمانی گزارشگری مالی میان‌دوره‌ای رابطه معناداری وجود دارد.
۶. میان حجم معاملات سهام شرکت و فاصله زمانی گزارشگری مالی میان‌دوره‌ای رابطه معناداری وجود دارد.

چارچوب قانونی گزارشگری میان‌دوره‌ای در ایران

الزام به گزارشگری مالی به موقع در قوانین و مقررات زیر توسط نهادهای مربوط، تصریح شده است:

۱. بر اساس ماده ۱۳۷ اصلاحیه قانون تجارت مصوب اسفندماه ۱۳۴۷، ارائه

صورت‌های مالی میان دوره‌ای الزام شده است؛ زیرا بر اساس ماده مذکور هیئت مدیره باید حداقل شش ماه یک بار خلاصه دارایی و قرض‌های شرکت را تنظیم و به بازرسان ارائه کند.

۲. هیئت تدوین استانداردهای حسابداری نیز از سال ۱۳۸۰، استاندارد حسابداری شماره ۲۲ با عنوان "گزارشگری مالی میان‌دوره‌ای" را منتشر و لازم الاجرا اعلام کرده است

۳. طبق ماده ۴۵ قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران مصوب آذرماه ۱۳۸۴، هر ناشری که مجوز انتشار اوراق بهادار خود را از سازمان بورس و اوراق بهادار دریافت کرده است، مکلف است صورت‌های مالی میان‌دوره‌ای شامل صورت‌های مالی شش‌ماهه حسابرسی شده و صورت‌های مالی سه‌ماهه را به عنوان بخشی از حداقل موارد، به سازمان بورس و اوراق بهادار ارائه نماید.

۴. طبق ماده ۷ دستورالعمل اجرایی افشای اطلاعات از مقررات بورس اوراق بهادار مصوب مردادماه ۱۳۸۶، ناشر بورسی مکلف به تهیه و افشای اطلاعات و صورت‌های مالی میان‌دوره‌ای سه، شش و نه‌ماهه حسابرسی نشده، حداکثر ۳۰ روز پس از پایان مقاطع سه‌ماهه و صورت‌های مالی میان‌دوره‌ای شش‌ماهه حسابرسی شده حداکثر ۶۰ روز بعد از پایان دوره شش‌ماهه و در مورد شرکت‌های ملزم به تهیه صورت‌های مالی تلفیقی، حداکثر ۷۵ روز پس از پایان دوره شش‌ماهه می‌باشند.

الزامات گزارشگری میان‌دوره‌ای در کشورهای مختلف

امروزه گزارشگری میان‌دوره‌ای از سوی بازارهای سرمایه مختلف در سراسر جهان، با هدف فراهم نمودن اطلاعات با کیفیت بالا و به‌موقع برای استفاده‌کنندگان جهت انجام تصمیم‌های سرمایه‌گذاری و مالی آگاهانه، الزامی شده است (اسماعیل و چندلر، ۲۰۰۴). الزامات زمانی گزارشگری میان‌دوره‌ای در برخی از کشورها در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. مقایسه تطبیقی الزامات زمانی گزارشگری مالی میان دوره ای در کشورهای مختلف

منطقه	کشور	دوره گزارشگری	مهلت زمانی گزارش (روز)
آسیا	سنگاپور	شش ماهه	۴۵
	ژاپن	شش ماهه	۹۰
	کره	شش ماهه	۹۰
	مالزی	سه ماهه	۶۰
	عربستان	سه ماهه	۲۱
	تایوان	سه ماهه	۳۰
	تایلند	سه ماهه	۴۵
	پاکستان	شش ماهه	۶۰
	ایران	سه، شش و نه ماهه	۳۰
	ایران	شش ماهه حسابرسی شده	۶۰
ایران	شش ماهه حسابرسی شده	۷۵	
اقیانوسیه	استرالیا	شش ماهه	۹۰
	نیوزلند	شش ماهه	۶۰
آمریکای شمالی	ایالات متحده	سه ماهه	۳۵
	کانادا	سه ماهه	۴۵
	مکزیک	سه ماهه	۳۰
آمریکای مرکزی	کاستاریکا	سه ماهه	۲۰
آمریکای جنوبی	ونزوئلا	شش ماهه	۳۰
	پاراگوئه	سه ماهه	۳۰
آفریقا	زامبیا	شش ماهه	۹۰
	آفریقای	شش ماهه	۴۵
اروپا	فنلاند	شش یا هشت ماهه	۹۰
	سوئد	شش یا هشت ماهه	۶۰
	انگلستان	شش ماهه	۶۰
	پرتغال	شش ماهه	۹۰

روش شناسی تحقیق

جامعه آماری

جامعه آماری پژوهش حاضر متشکل از شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. نمونه آماری به روش حذفی با اعمال شرایط زیر انتخاب شده است:

۱. به منظور همگن شدن نمونه آماری، شرکت ها قبل از سال ۱۳۸۲ در بورس اوراق

بهادار پذیرفته شده باشند.

۲. به دلیل ماهیت خاص فعالیت، شرکت‌های سرمایه‌گذاری و واسطه‌گری مالی در جامعه آماری این تحقیق قرار نمی‌گیرند.

۳. تمام اطلاعات مورد نیاز شرکت در دوره مورد بررسی در دسترس باشد. با توجه به شرایط مذکور، تعداد ۱۶۲ شرکت در دوره زمانی ۱۳۸۳ الی ۱۳۸۸ انتخاب شد و سپس تحلیل داده‌ها و آزمون‌ها با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS و Excel صورت پذیرفت.

الگوی تحقیق و روش محاسبه متغیرها

متغیر وابسته در این تحقیق، فاصله زمانی گزارشگری صورت‌های مالی میان‌دوره‌ای شش‌ماهه و شش‌ماهه متغیر مستقل اندازه شرکت، ساختار سرمایه، رشد شرکت، قدمت شرکت، سودده یا زیان‌ده بودن شرکت و حجم معاملات سهام می‌باشد. با توجه به اهداف تحقیق، برای بررسی فرضیه‌ها از الگوی رگرسیون خطی چندگانه زیر استفاده شده است:

$$\text{LEAD TIME} = \beta_0 + \beta_1 \text{SIZE} + \beta_2 \text{AGE} + \beta_3 \text{PROFIT} + \beta_4 \text{GROWTH} + \beta_5 \text{LEVERAGE} + \beta_6 \text{VOLUME} + \varepsilon$$

در رابطه بالا:

LEAD TIME: همان فاصله زمانی گزارشگری است؛ یعنی مدت زمان بین پایان دوره میانی تا زمان ارائه گزارش‌های میان‌دوره‌ای شش‌ماهه حسابرسی شده به بورس که بر حسب روز محاسبه می‌شود.

SIZE: نشان دهنده اندازه شرکت است که به صورت لگاریتم طبیعی مجموع دارایی‌های شرکت در پایان دوره میانی شش‌ماهه محاسبه می‌شود.

AGE: بیانگر قدمت شرکت است؛ یعنی سابقه عضویت شرکت در بورس که بر حسب سال محاسبه می‌شود.

PROFIT: همان سودآوری یعنی سودده یا زیان‌ده بودن شرکت است که بر اساس سود یا زیان خالص بعد از کسر مالیات در پایان دوره میانی شش‌ماهه محاسبه می‌شود. این یک متغیر مجازی است که در صورت سودده بودن شرکت عدد یک و در صورت زیان‌ده بودن آن عدد صفر را اختیار می‌کند.

GROWTH : همان رشد شرکت است که به صورت درصد تغییر در فروش نسبت به دوره میانی شش ماهه سال قبل.

LEVERAGE : بیانگر ساختار سرمایه است که به صورت نسبت مجموع بدهی‌ها به مجموع دارایی‌ها تعریف می‌شود.

VOLUME : نشان‌دهنده حجم معامله سهام شرکت است که به وسیله محاسبه نسبت تعداد سهام معامله شده به تعداد کل سهام شرکت از ابتدای یک دوره شش ماهه تا پایان دوره میانی شش ماهه تعیین می‌گردد.

β_0 : عرض از مبدأ

ε : خطا

$\beta_1, \beta_2, \beta_3, \beta_4, \beta_5, \beta_6$ ضرایب متغیرهای مستقل هستند. ضریب متغیر مستقل سوم در واقع متغیری مجازی است به طوری که، $\beta_3=1$ (اگر شرکت سودده باشد) و $\beta_3=0$ (اگر شرکت زیان‌ده باشد) تعیین می‌شود.

یافته‌های تحقیق

تحلیل توصیفی داده‌ها

به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات، ابتدا آمار توصیفی داده‌های تحت بررسی محاسبه شده که نتایج آن در قالب شاخص‌های مرکزی و پراکندگی در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲. جدول آماره‌های توصیفی

متغیرها	حداقل	حداکثر	میانگین	میانه	انحراف
فاصله زمانی گزارشگری	۱۰	۲۹۰	۹۸/۷۱	۹۰	۴۴/۸۰
اندازه شرکت	۹/۳۸	۱۶/۸۴	۱۲/۸۲	۱۲/۶۵	۱
قدمت بورسی شرکت	۲	۴۲	۱۳/۴۱	۱۲	۸/۰۱
سودآوری	۰	۱	۰/۰۷	۰	۰/۲۶
رشد شرکت	-۱	۷/۸۶	۰/۲۶	۰/۱۸	۰/۵۹
اهرم	۰/۰۷۸	۱/۴۹	۰/۶۸	۰/۶۹	۰/۱۶
حجم معاملات سهام	۰	۴۵/۳۲	۰/۱۳	۰/۰۲۵	۱/۶۰

همان طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، میانگین فاصله زمانی گزارشگری برای دوره مورد بررسی در حدود ۹۹ روز و انحراف معیار متغیر فاصله زمانی گزارشگری، در حدود ۴۵ روز می‌باشد که نوسان قابل توجهی را در گزارشگری به موقع شرکت‌ها نشان می‌دهد.

جدول ۳. فاصله زمانی گزارشگری در صنایع مختلف

صنعت	تعداد شرکت	میانگین فاصله زمانی گزارشگری					
		۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸
کشاورزی دامپروری و خدمات	۱	۷۲/۰۰	۱۰۷/۰۰	۹۳/۰۰	۸۲/۰۰	۱۲۵/۰۰	۱۲۱/۰۰
استخراج کانه های فلزی	۵	۹۴/۴۰	۹۴/۴۰	۱۳۹/۶۰	۸۹/۲۰	۱۰۱/۴۰	۹۹/۶۰
استخراج سایر معادن	۱	۱۲۴/۰۰	۹۶/۰۰	۷۱/۰۰	۶۰/۰۰	۵۹/۰۰	۵۶/۰۰
محصولات غذایی و آشامیدنی بجز قند و شکر	۱۲	۱۱۲/۱۷	۱۰۱/۱۷	۱۰۰/۳۳	۹۹/۰۰	۹۷/۴۲	۹۷/۸۰
منسوجات	۲	۷۴/۵۰	۷۱/۵۰	۸۰/۰۰	۸۲/۰۰	۵۸/۵۰	۵۵/۰۰
محصولات چوبی	۲	۱۳۶/۵۰	۷۶/۰۰	۱۳۱/۰۰	۱۰۷/۰۰	۱۳۴/۵۰	۱۳۰/۰۰
محصولات کاغذی	۳	۸۸/۶۷	۱۰۱/۳۳	۶۴/۰۰	۵۸/۶۷	۶۷/۳۳	۶۹/۲۰
انتشارات و چاپ و تکثیر	۱	۹۵/۰۰	۶۱/۰۰	۶۰/۰۰	۶۰/۰۰	۷۳/۰۰	۷۱/۰۰
فرآورده های نفتی، کک و سوخت	۲	۱۳۷/۰۰	۱۲۳/۰۰	۱۲۲/۰۰	۱۶۰/۰۰	۶۵/۵۰	۶۶/۰۰
محصولات شیمیایی	۱۵	۱۳۰/۸۷	۱۳۵/۰۰	۱۱۰/۲۷	۸۳/۸۰	۷۲/۶۰	۶۹/۱۰
مواد و محصولات دارویی	۲۳	۹۱/۳۰	۸۷/۰۰	۸۷/۵۷	۷۶/۱۷	۸۱/۷۴	۷۸/۱۰
لاستیک و پلاستیک	۵	۱۵۹/۴۰	۱۵۲/۲۰	۱۵۰/۶۰	۱۰۸/۸۰	۷۷/۰۰	۷۶/۵۰
سایر محصولات کانی غیر فلزی	۱۰	۱۰۶/۴۰	۱۰۳/۴۰	۱۰۸/۲۰	۹۱/۳۰	۷۹/۶۰	۸۰/۲۰
کاشی و سرامیک	۹	۱۰۶/۴۴	۱۱۹/۰۰	۱۰۴/۶۷	۹۱/۶۷	۹۳/۸۹	۹۱/۰۰
سیمان، آهک و گچ	۱۲	۹۹/۵۰	۱۰۸/۰۰	۹۷/۵۰	۸۴/۵۰	۹۱/۶۷	۸۹/۶۰
فلزات اساسی	۱۰	۱۰۵/۸۰	۹۹/۶۰	۹۷/۵۰	۷۵/۶۰	۸۵/۸۰	۸۱/۰۰
ساخت محصولات فلزی	۶	۱۳۲/۵۰	۱۱۱/۱۷	۱۰۷/۱۷	۹۱/۵۰	۹۳/۵۰	۸۹/۲۰
ماشین آلات و تجهیزات	۶	۹۶/۱۷	۹۱/۰۰	۹۱/۳۳	۸۰/۶۷	۸۲/۵۰	۸۱/۰۰
رایانه و فعالیتهای وابسته به آن	۲	۲۰۲/۰۰	۱۷۸/۵۰	۲۰۳/۵۰	۱۸۴/۰۰	۷۳/۰۰	۷۲/۰۰
ماشین آلات دستگاه های برقی	۵	۱۱۸/۲۰	۱۱۹/۶۰	۱۰۹/۶۰	۷۴/۴۰	۸۰/۴۰	۷۷/۲۰
وسایل اندازه گیری، پزشکی و خودرو و ساخت قطعات	۱	۲۱۷/۰۰	۱۳۰/۰۰	۱۴۴/۰۰	۲۰۶/۰۰	۳۶/۰۰	۴۸/۰۰
پیمانکاری صنعتی	۱۸	۱۳۱/۵۶	۱۱۶/۸۳	۱۲۲/۷۸	۹۹/۴۴	۹۲/۷۲	۸۸/۳۰
انبوه سازی، املاک و مستغلات	۱	۴۲/۰۰	۱۳۶/۰۰	۲۲۸/۰۰	۹۵/۰۰	۲۱۱/۰۰	۱۷۸/۰۰
حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات	۲	۵۲/۰۰	۸۱/۰۰	۱۴۶/۵۰	۸۵/۵۰	۵۲/۵۰	۶۴/۰۰
دباجی، پرداخت چرم و ساخت انواع	۱	۶۱/۰۰	۷۴/۰۰	۶۰/۰۰	۷۴/۰۰	۶۲/۰۰	۶۱/۰۰
جمع	۱۶۲	۱۱۱/۹۳	۱۱۰/۳۱	۱۰۹/۴۴	۹۰/۰۴	۸۶/۴۶	۸۴/۰۷

در جدول ۳ رفتار گزارشگری در صنایع مختلف بورس مورد بررسی قرار گرفته است. همان گونه که مشاهده می شود، فاصله زمانی گزارشگری در میان صنایع مختلف، متفاوت می باشد. کمترین میانگین فاصله زمانی گزارشگری حدود ۶۱ روز برای صنعت منسوجات و بیشترین میانگین فاصله زمانی گزارشگری حدود ۱۵۲ روز برای صنعت رایانه و فعالیت های وابسته به آن در دوره زمانی مطالعه می باشد.

آزمون فرضیه ها

تجزیه و تحلیل نتایج فرضیه اول

فرضیه اول به صورت زیر تدوین شده است:

" میان اندازه شرکت و فاصله زمانی گزارشگری مالی میان دوره ای، رابطه معناداری وجود دارد."

با توجه به جدول ۴، مقدار اعتبار آزمون برای متغیر اندازه شرکت برابر ۰,۰۰۰ است. بنابراین با ۹۵ درصد اطمینان می توان ادعا کرد که رابطه مستقیم و معناداری بین دو متغیر وجود دارد؛ پس فرضیه اول تأیید می شود. نتایج این فرضیه با نتایج تحقیق وانگ و سونگ (۲۰۰۶) مشابه است. البته، نتایج تحقیق چمبرز و پنمان (۱۹۸۴)، اسماعیل و چندلر (۲۰۰۴)، لی و همکاران (۲۰۰۸) و ماهاجان و چندر (۲۰۰۸) رابطه معکوس و معناداری را بین این دو متغیر نشان می دهد.

تجزیه و تحلیل نتایج فرضیه دوم

فرضیه دوم به صورت زیر تدوین شده است:

" میان قدمت شرکت و فاصله زمانی گزارشگری مالی میان دوره ای، رابطه معناداری وجود دارد."

مقدار اعتبار آزمون برای متغیر قدمت شرکت، برابر ۰,۵۱۶ است. بنابراین با ۹۵ درصد اطمینان می توان ادعا کرد که رابطه معناداری بین دو متغیر وجود ندارد؛ پس فرضیه دوم تأیید نمی شود. نتایج آزمون این فرضیه با یافته های تحقیق ماهاجان و چندر (۲۰۰۸) مطابقت دارد.

تجزیه و تحلیل نتایج فرضیه سوم

فرضیه سوم به صورت زیر تدوین شده است:

"میان سودآوری شرکت و فاصله زمانی گزارشگری مالی میان دوره‌ای، رابطه معناداری وجود دارد."

مقدار اعتبار آزمون برای متغیر سودآوری شرکت، برابر ۰,۰۰۰ است. بنابراین با ۹۵ درصد اطمینان می‌توان ادعا کرد که رابطه معکوس و معناداری بین دو متغیر وجود دارد؛ پس فرضیه سوم تأیید می‌شود. نتایج آزمون این فرضیه با یافته‌های تحقیق انجام شده توسط اسماعیل و چندلر (۲۰۰۴)، وانگ و سونگ (۲۰۰۶)، وو و همکاران (۲۰۰۸) و ماهاجان و چندر (۲۰۰۸) مطابقت دارد.

تجزیه و تحلیل نتایج فرضیه چهارم

فرضیه چهارم به صورت زیر تدوین شده است:

"میان رشد شرکت و فاصله زمانی گزارشگری مالی میان دوره‌ای، رابطه معناداری وجود دارد."

مقدار اعتبار آزمون برای متغیر رشد شرکت، برابر ۰,۷۷۶ است. بنابراین با ۹۵ درصد اطمینان می‌توان ادعا کرد که رابطه معناداری بین دو متغیر وجود ندارد؛ پس فرضیه چهارم تأیید نمی‌شود. نتایج آزمون این فرضیه با یافته‌های تحقیق وو و همکاران (۲۰۰۸) مشابه است.

تجزیه و تحلیل نتایج فرضیه پنجم

فرضیه پنجم به صورت زیر تدوین شده است:

"میان ساختار سرمایه شرکت و فاصله زمانی گزارشگری مالی میان دوره‌ای، رابطه معناداری وجود دارد."

مقدار اعتبار آزمون برای متغیر ساختار سرمایه شرکت (اهرم)، برابر ۰,۴۱۰ است. بنابراین با ۹۵ درصد اطمینان می‌توان ادعا کرد که رابطه معناداری بین دو متغیر وجود ندارد؛ پس فرضیه پنجم تأیید نمی‌شود. نتایج آزمون این فرضیه با یافته‌های تحقیق ماهاجان و چندر (۲۰۰۸) مطابقت دارد.

تجزیه و تحلیل نتایج فرضیه ششم

فرضیه ششم به صورت زیر تدوین شده است:

"میان حجم معاملات سهام و فاصله زمانی گزارشگری مالی میان دوره‌ای، رابطه معناداری وجود دارد."

مقدار اعتبار آزمون برای متغیر حجم معاملات سهام، برابر ۰٫۱۵۸ است. بنابراین با ۹۵ درصد اطمینان می‌توان ادعا کرد که رابطه معناداری بین دو متغیر وجود ندارد؛ پس فرضیه ششم تأیید نمی‌شود. نتایج آزمون این فرضیه با یافته‌های تحقیق لونتیس و ویتمن (۲۰۰۴) مطابقت دارد.

جدول ۴. الگوی رگرسیونی برازش شده برای داده‌های دوره تحقیق

آمارهای هم خطی		اعتبار آزمون	آماره آزمون	ضرایب استاندارد شده	انحراف استاندارد ضریب	ضریب	الگو
VIF	Tolerance						
		۰/۲۶۱	۱/۱۲۴		۱۶/۸۹۷	۱۸/۹۹۹	ثابت الگو
۱/۰۹۴	۰/۹۱۴	۰/۰۰۰	۴/۶۷۹	۰/۱۶۹	۱/۳۰۶	۶/۱۱۰	اندازه شرکت
۱/۰۶۶	۰/۹۳۸	۰/۵۱۶	-۰/۶۴۹	-۰/۲۳	۰/۲۰۳	-۰/۱۳۲	قدمت شرکت
۱/۰۶۵	۰/۹۳۹	۰/۰۰۰	-۴/۰۳۲	-۰/۱۴۴	۶/۱۹۱	-۲۴/۹۶۴	سودآوری
۱/۰۱۶	۰/۹۸۴	۰/۷۷۶	۰/۲۸۵	۰/۰۱۰	۲/۷۵۶	۰/۷۸۶	رشد شرکت
۱/۰۷۶	۰/۹۲۹	۰/۴۱۰	۰/۸۲۵	۰/۰۳۰	۱۰/۳۸۶	۸/۵۶۵	اهرم
۱/۰۱۱	۰/۹۸۹	۰/۱۵۸	۱/۴۱۳	۰/۰۴۹	۰/۹۹۱	۱/۴۰۰	حجم معاملات سهام
۸/۲۸۵							آمار F
۱/۸۵۴							آماره دوربین واتسون
۰/۲۸۳							R ² تعدیل شده

بنابراین در حالت کلی با توجه به جدول ۴، درباره دوره تحقیق می‌توان ادعا کرد که مقدار ثابت در الگو وجود داشته است و رابطه معناداری بین اندازه شرکت و سودآوری با فاصله زمانی گزارشگری میان دوره‌ای تأیید می‌شود.

مقایسه دوره‌های قبل و بعد از تصویب دستورالعمل افشای اطلاعات

به منظور بررسی این موضوع که آیا تغییر قابل ملاحظه‌ای در فاصله زمانی گزارشگری شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس بین دوره‌های قبل و بعد از تصویب قانون بازار اوراق بهادار جمهوری اسلامی ایران و تصویب و الزام دستورالعمل اجرایی افشای اطلاعات از سوی هیئت مدیره سازمان بورس اتفاق افتاده است یا خیر، دوره مورد بررسی به دو زیر دوره تفکیک شد. دوره اول، شامل دوره قبل از تصویب (۱۳۸۳ تا ۱۳۸۵) و دوره دوم، شامل دوره پس از تصویب (۱۳۸۶ تا ۱۳۸۸) است.

جدول ۵. انحراف معیار و میانگین فاصله زمانی گزارشگری در دوره‌های مختلف

دوره	میانگین	انحراف معیار
قبل از تصویب دستورالعمل	۱۱۰/۵۶۰	۴۷/۳۵۳
بعد از تصویب دستورالعمل	۸۶/۸۵۷	۳۸/۳۷۱

همان‌طور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود، انحراف معیار و میانگین فاصله زمانی گزارشگری در دوره بعد از تصویب دستورالعمل کاهش یافته است. اکنون لازم است آزمون شود که آیا این کاهش معنادار است یا خیر. برای این منظور و جهت آزمون این دوره از آزمون t-student استفاده شده است. با توجه به جدول ۶، ملاحظه می‌شود که اعتبار آزمون از ۵ درصد کمتر است. بنابراین میانگین فاصله زمانی گزارشگری در دوره بعد از تصویب دستورالعمل تفاوت معناداری با دوره قبل از آن دارد.

جدول ۶. آزمون t برای مقایسه فاصله زمانی گزارشگری در دوره‌های مختلف

متغیر	t مقدار آماره	درجه آزادی	اعتبار آزمون
فاصله زمانی گزارشگری	۷/۲۶۰	۷۶۸/۱۶۸	۰/۰۰۰

بررسی روند گزارشگری میان دوره‌ای در بورس

به منظور بررسی روند گزارشگری میان دوره‌ای شرکت‌ها در بورس طی شش سال مورد بررسی، یک الگوی رگرسیونی خطی ساده بین «فاصله زمانی گزارشگری» به عنوان متغیر وابسته و «سال» به عنوان متغیر مستقل ایجاد شده است که روند گزارشگری در بورس را نشان می‌دهد. نتایج حاصل از رگرسیون در جدول ۷ ارائه شده است:

جدول ۷. روند گزارش دهی میان دوره‌ای در طی دوره پنج ساله

اعتبار آزمون ضریب	آماره آزمون t	ضرایب استاندارد شده	ضرایب رگرسیونی		الگو
			انحراف استاندارد ضریب	ضریب	
۰/۰۰۰	۷/۵۰۳		۹۴/۲۰۴	۷۰۶/۸۱۷	ثابت الگو
۰/۰۰۰	-۶/۴۲۵	-۰/۰۲۲	۱/۱۰۸	-۷/۱۲۰	سال

با توجه به جدول ۷ مشاهده می‌شود که فاصله زمانی گزارشگری میان دوره‌ای شرکت‌های بورسی طی دوره مطالعه روند نزولی داشته و تأخیر آن رو به کاهش گذاشته است. به نظر محققین، عواملی نظیر الزام‌های سازمان بورس، حساسیت سهامداران به اطلاعات شرکت‌ها، و افزایش آگاهی مدیران نسبت به اهمیت روزافزون گزارشگری به موقع، می‌تواند این بهبود در روند گزارشگری میان دوره‌ای را توجیه نماید. الگوی رگرسیونی روند گزارشگری میان دوره‌ای به صورت زیر است:

$$\text{LEADTIME} = 706.817 + 7.120 \text{ YEAR}$$

در معادله فوق، «LEADTIME» فاصله زمانی گزارشگری (بر حسب روز) و «YEAR» سال‌های ارائه گزارش در طول دوره تحقیق می‌باشد.

جدول ۸. میانگین فاصله زمانی گزارشگری

سال	۱۳۸۳	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸
فاصله زمانی گزارشگری (روز)	۱۱۲	۱۱۱	۱۱۰	۹۱	۸۷	۸۵

نتیجه گیری

به موقع بودن، یکی از ویژگی‌های مربوط بودن اطلاعات و به معنای آن است که اطلاعات مالی زمانی در اختیار استفاده کنندگان قرار بگیرد که فرصت اتخاذ تصمیم، قضاوت و اقدام نسبت به موضوع مورد نظر برای آنان وجود داشته باشد (هیات تدوین استانداردهای حسابداری، ۱۳۷۶). در تحقیق حاضر، تأثیر برخی ویژگی‌های شرکت بر رویه‌های گزارشگری مالی میان دوره‌ای به موقع مورد بررسی قرار گرفته است. طی دوره تحقیق به طور میانگین حدود ۹۹ روز به طول می‌انجامد تا شرکت‌ها گزارش‌های میان دوره‌ای شش ماهه حسابرسی شده خود را به بورس ارائه نمایند. این فاصله زمانی بسیار طولانی‌تر از فاصله زمانی گزارشگری شرکت‌ها در بورس‌های دیگر است. اگرچه تجزیه و تحلیل روند گزارشگری میان دوره‌ای طی دوره مطالعه حاکی از آن است که زمان گزارشگری روند نزولی داشته است و از ۱۱۲ روز در سال ۱۳۸۳ به ۸۵ روز در سال ۱۳۸۸ رسیده است.

نتایج رگرسیون چندگانه نشان می‌دهد که شرکت‌های بزرگ‌تر دیرتر از شرکت‌های کوچک‌تر گزارشگرهای خود را ارائه می‌کنند. همچنین شرکت‌های سودده گزارش‌های خود را زودتر از شرکت‌های زیان‌ده منتشر می‌نمایند. سایر متغیرها شامل رشد شرکت، قدمت، اهرم و حجم معاملات سهام تأثیری بر رفتار گزارشگری به موقع ندارند.

یافته‌های پژوهش باید با لحاظ نمودن برخی محدودیت‌ها مورد توجه قرار گیرد. نخست اینکه در این تحقیق تنها شش متغیر مورد بررسی قرار گرفت؛ در حالی که ممکن است متغیرهای دیگری نیز وجود داشته باشد که بر زمان گزارشگری میان دوره‌ای مؤثر هستند. دوم اینکه نتایج نباید به شرکت‌های سرمایه‌گذاری و واسطه‌گری مالی تعمیم داده شود؛ به دلیل آن که این گروه شرکت‌ها از نمونه آماری خارج شدند. در نهایت آن که تحقیق حاضر واکنش بازار نسبت به اطلاعات منتشر شده

را مورد بررسی قرار نمی‌دهد. با وجود محدودیت‌های فوق، نتایج مذکور رهنمودهای سیاستی را برای متولیان بازار سرمایه در بر دارد که در بخش پیشنهادها به آن پرداخته شده است.

پیشنهادها

برای متولیان بازار بورس

با توجه به یافته‌های پژوهشی مبنی بر کاهش فاصله زمانی گزارشگری به‌رغم عدم رعایت مهلت قانونی ارائه گزارش‌های میان‌دوره‌ای از سوی اکثر شرکت‌ها و با عنایت به اینکه انتشار دقیق و به‌موقع اطلاعات موجب ایجاد ذهنیتی مثبت در خصوص برقراری عدالت در رویه‌های نظارتی و انسجام بیشتر آن می‌شود، پیشنهاد می‌شود ضمانت اجرایی "دستورالعمل انضباطی ناشران پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران" به منظور اجرای دقیق آن در دستور کار متولیان بورس قرار گیرد.

برای سرمایه‌گذاران

با توجه به نتایج آزمون فرضیه‌های تحقیق مبنی بر وجود رابطه‌ای معکوس و معنادار میان سودآوری و به‌موقع بودن گزارشگری میان‌دوره‌ای، پیشنهاد می‌شود سرمایه‌گذاران این نکته را در تصمیم‌های سرمایه‌گذاری خود مد نظر قرار دهند. از یک سو، گزارشگری به‌موقع می‌تواند نشانه سودآوری باشد؛ در حالی که از سوی دیگر، شرکت‌هایی که در گزارشگری خود تاخیر دارند، به احتمال زیاد دارای گزارش حاوی اخبار نامطلوبی هستند. سرمایه‌گذاران می‌توانند بر اساس این موضوع و در نظر گرفتن سایر عوامل موثر، تصمیم‌های سرمایه‌گذاری مناسبی اتخاذ نمایند.

برای پژوهش‌های آتی

- انجام تحقیق حاضر به تفکیک شرکت‌هایی که صورت‌های مالی تلفیقی ارائه داده‌اند و شرکت‌هایی که مشمول ارائه صورت‌های مالی تلفیقی نبوده‌اند.
- انجام تحقیق حاضر به تفکیک نوع تاخیر در ارائه گزارش‌های مالی میان دوره‌ای؛ به صورتی که مشخص گردد که چنین تاخیری مربوط به شرکت بوده است یا حساب‌رسان آن.

- تأثیر سایر متغیرهای مرتبط با شرکت برای مثال نوع صنعت، ساختار مالکیت، تعداد سهامداران و وجود اقلام غیرمترقبه بر به موقع بودن گزارشگری میان دوره‌ای مورد بررسی قرار گیرد.
- تحقیقات آتی می‌تواند بر رابطه میان به موقع بودن گزارشگری مالی و حاکمیت شرکتی تمرکز کند.
- رابطه میان به موقع بودن گزارشگری مالی و کیفیت سود مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گیرد.
- بررسی رابطه بین زمان بندی اعلام سود و مدیریت سود می‌تواند در پژوهش‌های بعدی آزمون شود.

منابع و مأخذ

۱. قائمی، م. ح.، و وطن پرست، م. (۱۳۸۴). بررسی نقش اطلاعات حسابداری در کاهش عدم تقارن اطلاعاتی در بورس اوراق بهادار تهران. بررسیهای حسابداری و حسابرسی، ۴۱، ۸۵-۱۰۳.
۲. هیئت تدوین استانداردهای حسابداری (۱۳۷۶). مبانی نظری حسابداری و گزارشگری مالی در ایران (متن پیشنهادی). چاپ اول، تهران: مرکز تحقیقات تخصصی حسابداری و حسابرسی سازمان حسابرسی.
3. Ahmad, R., & Kamarudin, K. (2003). **Audit Delay and the Timeliness of Corporate Reporting: Malaysian Evidence.** *Communication Hawaii International Conference* (p. evidence). West Oahu: University of Hawaii.
4. Al-Ajmi, J. (2008). **Audit and Reporting Delays: Evidence from an Emerging Market.** *Advances in Accounting*, 217-226.
5. Annaert, J., Ceuster, M. D., Polfliet, R., & Van, G. (2002). **To Be or Not to Be ... 'Too Late': The Case of the Belgian Semi-Annual Earnings Announcements.** *Journal of Business Finance and Accounting*, 29, 477-495.
6. Ashton, R. A., Willingham, J. J., & Elliott, R. K. (1987). **An Empirical Analysis of Audit Delay.** *Journal of Accounting Research*, 25, 275-292.
7. Boritz, E. J., & Liu, G. (2006). **Determinants of the Timeliness of Quarterly Reporting: Evidence from Canadian Firms.** University of Waterloo.
8. Chambers, A. E., & Penman, S. H. (1984). **Timeliness of Corporate Reporting and Stock Price Reaction to Earning Announcements.** *Journal of Accounting Research*, 22, 21-47.
9. Dyer, J. C., & McHugh, A. J. (1975). **The Timeliness of the Australian Annual Report.** *Journal of Accounting Research*, 13, 204-219.
10. El-Bannany, M. (2008). **Factors Affecting Audit Report Lag In Banks: The Egyptian Case.** *Corporate Ownership & Control*, 5, 54-61.
11. Givoly, D., & Palmon, D. (1982). **Timeliness of Annual Earnings Announcements: Some Empirical Evidence.** *The Accounting Review*, 57, 486-508.
12. Haw, I. (2000). **Timeliness of Annual Report Releases and Market Reaction to Earnings Announcements in an Emerging Capital Market: The case of China.** *Journal of International Financial Management and Accounting*, 11, 108-131.

13. Ismail, K. N., & Chandler, R. (2004). **The Timeliness of Quarterly Financial Reports of Companies in Malaysia**. *Asian Review of Accounting*, 12, 1-18.
14. Jaggi, B., & Tsui, J. (1999). **Determinants of Audit Report Lag: Further Evidence from Hong Kong**. *Accounting and Business Research*, 30, 17-28.
15. Joshi, A. (2005). **Timeliness in Corporate Reporting of Indian Public Financial Institutions (IPFIs)**. *Udyog Pragati*, 29, 1-11.
16. Kross, W., & Schroeder, D. A. (1984). **An Empirical Investigation of The Effect of Quarterly Earnings Announcement on Stock Returns**. *Journal Of Accounting Research*, 22, 153-176.
17. Lambert, M., & Roy, P. E. (1991). **Spotlight on Interim Reporting: After 20 years, Standards are out of Step with Current Practices**. *CA Magazine*, 124, 32-36.
18. Leventis, S., & Weetman, P. (2004). **Timeliness of Financial Reporting: Applicability of Disclosure Theories in an Emerging Capital Market**. *Accounting & Business Research*, 34, 43-56.
19. Lont, D., & Sun, Y. (2007). **The Timeliness of Full-year and Half-yearly Reports for New Zealand Companies 2004-2006**. *Chartered Accountants*.
20. Lont, D., Rodgers, L., & Seng, D. (2003). **The Timeliness of Preliminary Earnings Announcements of New Zealand Companies 1998-2002**. *Chartered Accountants Journal*, 66-68.
21. Mahajan, P., & Chander, S. (2008). **Determinants of Timeliness of Corporate Disclosure of Selected Companies in India**. *The Icfai University Journal of Accounting Research*, 7.
22. Owusu-Ansah, S. (2000). **Timeliness of Corporate Financial Reporting in Emerging Capital**. *Forthcoming in Accounting & Business Research*, 30, 241-254.
23. Rahman, A. R., Tay, T. m., Ong, B. T., & Cai, S. (2007). **Quarterly Reporting in a Voluntary Disclosure Environment: Its Benefits, Drawbacks and Determinants**. *The international Journal of Accounting*, 42, 416-442.
24. Sengupta, P. (2004). **Disclosure timing: Determinants of Quarterly Earnings Release Dates**. *Journal of Accounting and Public Policy*, 23, 457-482.

25. Wang, J., & Song, L. (2006). **Timeliness of Annual Reports of Chinese Listed Companies**. Journal of Chinese Economics and Business Studies, 4, 241-257.
26. Wu, C.-H., Wu, C.-S., & Liu, V. W. (2008). **The Release Timing of Annual Reports and Board Characteristics**. The International Journal of Business and Finance Research , 2 (1).

